

Ante MATELJAN, *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti, Crkva u svijetu, Split, 2006., 224 str.*

Teološko-dogmatski govor o *milosti* sastavni je dio traktata *Teološka antropologija* koji sa svoje strane govori o Bogu Stvoritelju. Sam pojam *stvaranje*, odnosno *stvarati* označava uspostavljanje odnosa s drugim koji na taj način počinje egzistirati. Tako se između Stvoritelja i *drugoga* (u ovom slučaju čovjeka) uspostavlja određeni odnos. Prema svetopisamskom učenju, kao i prema kasnijem kršćansko-teološkom tumačenju, ono što posebno obilježava odnos između Boga i čovjeka (čovječanstva) upravo je *milost* (Božja); objava te Božje milosti ima svoj vrhunac u događaju Isusa Krista. Prosper Akvitanski († nakon 455.) prikupio je u svoje vrijeme sve najvažnije kršćansko-crkvene izričaje, odnosno nauk Rimske crkve koji se odnosi na teologiju milosti (*Indiculus*; DH 238-249). U toj se zbirci tekstova tvrdi da već i svaka (po)misao koja prethodi ili nagovještuje početak obraćenja, odnosno početak vjere (*initium fidei*; DH 375) ne dolazi od samoga čovjeka nego od Boga koji je izvor milosti; to je nezasluženi Božji dar (= milost) koji prethodi svakoj ljudskoj spoznaji (usp. 1 Kor 4,7). Dakle, prvi korak ne čini čovjek prema Bogu, kako bi mu ovaj odgovorio svojom milošću, nego je Bog prvi uzljubio čovjeka (usp. 1 Iv 4,10.19); bez Isusa Krista nitko od ljudi ne može učiniti ništa što bi ga privelo spase-nju (Iv 15,5).

Na vrlo zanimljiv način autor u *Uvodu* tumači odakle knjizi naslov *Ob-*

dareni ljubavlju. Naime, vođen Ivanovim govorom o Bogu, koji je ljubav (usp. 1 Iv 3,14), te mišlju Ivana Pavla II. koji u enciklici *Ecclesia in Europa* (br. 84) tvrdi da »primljena i darovana ljubav za svaku je osobu izvorno iskustvo u kojemu se rađa nada«, Mateljan je uvjeren da upravo to izvorno iskustvo (ljubav) treba biti istinskom osnovom za razumijevanje kršćanske teologije milosti: Bog koji se objavljuje i daruje po Isusu Kristu u Duhu Svetom (milost) čista je i bezgranična ljubav kojom obdaruje svoja stvorenja.

Teološki govor o milosti po svojoj je naravi višeslojan (što proizlazi iz same kršćanske objave), jer vodi računa kako o antropološkim činjenicama tako i o biblijskim izričajima koji su, pak, povezani s temama teološke antropologije, soteriologije i sakramentologije. Upravo je zbog te višeslojnosti Mateljanovo djelo o teologiji milosti strukturno razdijeljeno u četiri dijela.

Nakon uvodnih misli, u *prvom*, opsegom i brojem stranica najmanjem dijelu (*U potrazi za milošću*), autor uvodi čitatelja u samu tematiku milosti te tumači kršćanski i općereligijski pojam milosti, iznoseći i neka nova pitanja s kojima se susreće kršćanska teologija milosti u današnje vrijeme.

U središnjem se dijelu knjige autor vraća Svetom pismu Staroga i Novoga zavjeta, u kojemu je i sadržana kršćanska objava o milosti, odnosno u povijest teo-

logije koja tu objavu tumači i dalje prenosi. Tako se u *drugom dijelu* (*Milost u Svetom pismu*) naširoko govori o biblijskoj problematici i objavi milosti, s posebnim naglaskom na Pavlovim i na Ivanovim spisima, odnosno na njihovoj teologiji milosti. Posebna pozornost posvećena je baš ovim novozavjetnim autorima, jer su se upravo iz njihovih teoloških promišljanja kasnije razvili neki osobiti, pa i vrlo radikalni pogledi na narav i djelovanje milosti. *Treći dio* knjige (*Nauk o milosti u povijesti Crkve*) pruža vrlo pregledan i jasan povijesni hod kršćanskog učenja o milosti, od patrističkog doba, preko skolastike i novoga vijeka, pa do (po)koncilske obnove teologije milosti u suvremenoj i današnjoj teologiji. Autor posvećuje posebnu pozornost Augustinovu nauku o milosti (odgovor na Pelagijevo antropološko učenje) te dogmatskom nauku Tridentskog sabora (odgovor na Luthe-rovo učenje o opravdanju). Posljednje, *četvrto*, poglavlje (*Teološko razmišljanje o milosti*) posvećeno je sustavnom promišljanju o milosti, i to u perspektivi opće i osobne povijesti spasenja. Milost se ovdje promatra biblijsko-dinamički, u kontekstu ostvarenja Božjeg nauma s ljudima – objavljenoga i ostvarenoga u Isusu Kristu: Božja ponuda spasenja čeka čovjekov odgovor da to spasenje prihvati. Podsjećajući na činjenicu da se kršćanski govor o milosti često u povijesti sužavao u okvir individualnog odnosa Boga i čovjeka (*»Spasi dušu svoju!«*), autor u *zaključku* potiče čitatelja na promišljanje o dinamičkom i eklezijalnom vidu milosti kao osobnom odnosu s Bogom koji je nerazdvojiv od Crkve kao zajednice vjere,

od odnosa s bližnjim i od odnosa sa svim Božjim stvorenjem.

Knjiga *Obdareni ljubavlju. Uvod u teologiju milosti* predstavlja se kao kompaktna i zaokružena cjelina koja odgovara sadržaju kolegija *Milost Kristova*. Obrazloživši u *Uvodu* svoju nakanu i temu koju želi razraditi i predstaviti, autor vrlo pregledno, jasno, logično te na pristupačan, ali i znanstveno utemeljen način razvija zadanu si tematiku, i to dubokim osobnim promišljanjem. Jezik i metodologija kojima se autor služi u svojoj knjizi jasni su, razumljivi, teološki vrlo precizni. Tekst je iznesen pregledno i jasno, u jezičnom, konceptualnom i didaktično-metodičkom smislu; tečno se iščitava i dobro se povezuje jedna misao na drugu. Mateljanovo je izlaganje dobro popraćeno i argumentirano mnogobrojnim citatima (svetopisamskim i inim) koji ne opterećuju čitanje teksta, kao i navođenjem brojnih izvora i autora (crkveni oci, stavovi i razmišljanja crkvenog učiteljstva, razni mislioci i teolozi koji su se bavili, odnosno pisali o milosti sve do danas, kako unutar kršćanskih Crkava, tako i izvan granica kršćanstva). Znanstveno-kritički aparat ogleđa se u brojnim i precizno navedenim bibliografskim bilješkama uz tekst (fusnotama) koje, bez sumnje, obogaćuju ovo djelo i upućuju čitatelja ne samo na one autore koji isto ili slično misle i pišu o milosti kao i Mateljan nego i na autore koji o nekim temama unutar teologije milosti imaju drukčija mišljenja; sve to pomaže čitatelju u otkrivanju mjesta (autora i djela) u kojima može relativno lako dalje iščitavati i produbljivati razne teme unutar govora o milosti. Bogat popis su-

vremene literature na kraju knjige te kazalo imena također obogaćuju ovo djelo, odnosno olakšavaju daljnje produbljivanje iznesene tematike. Djelo, nažalost, ne sadrži abecedni popis pojmova.

Valja naglasiti i činjenicu da je Mateljanovo djelo o teologiji milosti sveučilišni udžbenik (nosi pečat *Manualia Universitatis studiorum Spalatensis*), što znači da je prvenstveno namijenjen studentima teologije. Prema općeprihvaćenoj definiciji, udžbenik je nastavno sredstvo, odnosno knjiga u kojoj je znanstveno i dostupno izložena nastavna građa prema nastavnome planu i programu pojedinih predmeta/kolegija. Mateljanov predloženi udžbenik u svakom slučaju zadovoljava, pa i nadilazi, spomenuti kriterij, jer su u njemu sadržana najbitnija odnosno temeljna znanja koja studenti trebaju usvojiti prema propisanom teološkom nastavnom programu. On se, bez sumnje, kvalitetom može komparirati s udžbenicima koji »uživaju« dobar ugled na raznim europskim učilištima, točnije na onima koji su meni osobno

poznati (njemačko i talijansko govorno područje).

Autoru svakako treba odati priznanje na velikom uloženom trudu u pisanju ovoga sveučilišnog udžbenika. U situaciji kada se na hrvatskom jezičnom području osjeća velik nedostatak sveučilišnih udžbenika iz područja teoloških znanosti, ovo djelo tim više dobiva na vrijednosti, jer će studentima teologije zasigurno olakšati studiranje i proučavanje teologije milosti. Dakako, ova će knjiga zasigurno naći poklonike i čitatelje i izvan studentsko-teoloških aula, jer koliko god ona bila znanstveno (u)temeljena i obrađena, u isto vrijeme nije nepristupačna širem krugu čitatelja, kojima ju osobno toplo preporučujem.

Smatram da se radi o vrlo značajnom znanstvenom doprinosu ponajprije teološkim znanostima na hrvatskom jezičnom području, ali i o društveno vrijednoj znanstvenoj knjizi koja predstavlja značajan doprinos hrvatskoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti.

Ivan Karlić

Robert SPAEMANN, *Der letzte Gottesbeweis. Mit einer Einführung in die großen Gottesbeweise und einem Kommentar zum Gottesbeweis Robert Spaemanns von Rolf Schönberger, Pattloch, München, 2007., str. 9-32*

Volker GERHARDT, »Die Vernunft des Glaubens. Zur Atheismusdebatte«, u: Magnus STRIET (ur.), *Wiederkehr des Atheismus. Fluch oder Segen für die Theologie?*, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2008., str. 139-150

212 | Nakon Kantove kritike svih dokaza Božje opstojnosti, navikli smo da moderna filozofija ili ponavlja već izrečenu kritiku

ili je uopće više ne tematizira. No, primjer dvojice njemačkih filozofa, Roberta Spaemannna i Volkera Gerhardta, pokazuje su-